Utfordringer for Friluftslivet

- Organisasjonenes svar

Øystein Dahle

Leder i Den Norske Turistforening

Programmessig følger dette innlegget andre innlegg som har til hensikt å beskrive fremtiden (Inge Lønning), beskrive utfordringene (Bjørn Tordsson) og statens svar på disse utfordringene (Stein Lier-Hansen): Ideelt og logisk burde dette innlegget forholdt seg til det som allerede er sagt, men siden forfatteren av dette innlegg ikke har hatt tilgang til hva innleggene før meg vil inneholde, vil dette innlegget basere seg på min analyse av hva som vil skje med menneskene i de første tiårene av det neste århundre og hvordan denne samfunnsutvikling vil skape nye utfordringer for dem som er opptatt av friluftslivets utvikling og betingelser. Det betyr samtidig at innlegget slik det fremstilles nedenfor ikke nødvendigvis blir fremført som skrevet, men heller forsøkt tilpasset til det som faktisk sies i de 3 foregående innlegg.

La meg aller først trekke trådene tilbake til den forrige store friluftslivskonferansen i Bergen for 3 år siden. Fra sentralte aktører ble det lagt igjen fire hovedsignaler:

1. Forutsetningene for friluftsliv slik vi kjenner det er
   - arealer
   - allemannsretten
2. Stillhet, fred og ro er kvaliteter som må sikres for at friluftslivet fortsatt kan være hva det har vært
3. Fellesgodene kan rammes av almenningens tragedie, - ingen føler ansvar
4. Friluftsliv er et strategisk virkemiddel for å fremme miljøbevissthet

Denne måten å tenke på gjelder åpenbart fortsatt, men vil disse elementene i samme grad prege perioden foran oss?

Ingen har naturligvis noen oppskrift på fremtiden, og særlig i et 20-30 års perspektiv er det rom for betydelige endringer, med den farten nye utviklingstrekk introduseres og preger adferd i vår tid. Det som synes rimelig sannsynlig, - om enn ikke nødvendigvis ønskelig- , er en dominerende materialistisk utviklingslinje der penger i minst like store grad som nå er hovedmålet for verdi. Vi blir tingrike og tidfattige, mer rastløse, mindre tålmodige, og ønsker konsekvent å være flere steder samtidig. Det vil bli skjerpet konkurranse om fritid, det vil på ethvert tidspunkt foreligge et overtallig tilbud av valgmuligheter, og det kommersielle system vil bruke mer og mer kreative metoder og større og større ressurser for å bombardere oss med livsstilsignaler og grensesprengende opplevelsesmuligheter. Vi synes å bevege oss i retning av et sutresamfunn, og det er all grunn til å tro at det blir dramatisk større skiller mellom de ressurssterke og de ressurssvake i samfunnet. Vi står med andre ord overfor en periode med

større muligheter enn noen gang tidligere, men samtidig større uro, mindre tålmodighet og der begrepet tradisjon er sterkt svekket. Det er dagens tenåringer som i løpet av denne perioden som skal overta styringen, - en tenåringsårgang der ifølge meningsundersøkelser 3 av 4 opplever shopping som tilværelsens mening og høydepunkt. Denne utviklingen er ikke skjebnebestemt, vi kan avverge det man kan kalle karikaturen av et fremtidssamfunn, men det krever bevisste motforholdsregler.

Dersom samfunnsutviklingen skulle gå i retning større generell tilgang på kjøpekraft, materiell fokusering og uhemmet forflytning over store avstander med fly, vil friluftslivet stå overfor en serie utfordringer hvorav de viktigste avtegner seg som følger:

1. Begynnende fysisk forfall
2. Oppvekstmiljøet for barn passivt
3. Søk etter spenning i en uspennende verden
4. Ytterligere press på gjenværende arealer
5. Aleneforeldre med begrenset kapasitet og overskudd til å stimulere friluftslivsinteressene
6. Ubegrensede alternativer til tradisjonelt friluftsliv

Hvordan vil så de politiske myndigheter og statens forvaltningsorganer møte denne situasjonen?

De signalene som ble nedlagt i St.meld. 58 (Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling) var som kjent følgende:

Prioritet 1, Livstruende miljøproblemer (klima, biologisk mangfold)
Prioritet 2, Irreversible miljøproblemer (eks miljøgifter)
Prioritet 3, Livskvalitet og reversible miljøproblemer

Friluftsliv vil her kategoriseres under livskvalitet og således prioriteres i gruppe 3. Dette bekreftes for så vidt av DN-direktøren i et foredrag i juni i fjor da han understreker at sikring av biologisk mangfold er høyere gradert enn friluftsliv i politikken. Den praktiske realitet som synes å avtegne seg er at fortsatte budsjettbegrensninger vil resultere i at fokus vil bli orientert mot alt annet enn friluftsliv.

Hva blir med disse perspektivene organisasjonenes svar? Her må det åpenbart svares langs flere akser og framfor alt må det mobiliseres kreative svar, og det har dessverre ikke vært organisasjonenes styrke. Med de utviklingstrekk vi allerede ser (og som i verste fall forsterkes inn i et nytt århundre) må vi ikke bare utvikle nye ideer, men vi må også øke omfanget av aktiviteter fordi volumet av tiltak i seg selv er viktig. Hvis det kommersielle Norge bruker over 10 milliarder kroner årlig på å "signalisere" til oss alle, særlig til ungdommen, blir den promille av dette beløpet som friluftsorganisasjonene samlet disponerer alt for magert til å representere reell påvirkningskraft.

Et ferskt eksempel er den lynraske utviklingen av "snowboard"-kulturen. For 5 år siden var det få som forutså den enorme popularitetsbølgen som brettet skulle få. Selv i ettertid skjønner vi antagelig ikke helt alle elementer i eksplosjonen, men det vi skjønner er at vi også er vitne til et opprør. Snøbrettaktørene gjør opprør mot konkurransekulturen i alpinbakkene, de introduserer et forunderlig sosialt element hvor man sitter og prater midt i bakken, men framfor alt gjør de noe som foreldrene knapt nok skjønner er fysisk mulig, nemlig å stå med

begge ben på "en ski". De gjør altså opprør i flere retninger, men samtidig gjør de noe som er nærmere friluftslivet enn veldig mye annen fysisk aktivtet.

Snøbretteksemplet inviterer nesten til misunnelse. Hvorfor fant vi ikke på noe liknende, eller er vår kultur for sidrumpet til å finne på noe så banebrytende. Nå når snøbrettkulturen blomstrer, ser vi initiativ i friluftsmiljøet for å hoppe på lasset, etterape suksessen. Men den strategien er feil. Det å forsøke å kopiere en suksess, blir aldri en suksess. Utfordringen er å forsøke å forstå de fundamentale forutsetninger for et slikt gjennombrudd, og så introdusere noe helt annet som drar nytte av de samme grunnleggende behov og styrer utviklingen i friluftslivsretning. Nå er det tid og rom for en "sommergreie", ikke-konkurranseorientert, sosialt, ikke for anstrengende som åpner døren til opplevelsesverdenen i skog og fjell.

Det vi alle skjønner er at det er ekstremt viktig å nå ungdommen, - og på deres premisser. Men vi når neppe ungdommen hvis vi har tapt barna. Med en gang roper vi på skolen, - og foreldrene. Men siden skolen ikke forbindes med noe positivt, og antagelig etter hvert heller ikke foreldrene, må allianser utvikles med forsiktighet. Men vi kan ikke la være å prøve. Elevene må få hjelp til å se hele vår kulturarv i sammenheng, slik at de får en klarere forståelse av seg selv i den kultur og det samfunn de lever i. Det må være et mål for skolens virksomhet at elevene skal lære å ta ansvar for seg selv, sitt forhold til andre mennesker og ikke minst det miljø de ferdes i.

En annen av friluftslivsorganisasjonenes store utfordringer videre er å utvikle samarbeidsallianser med ressurssterke aktører som innser at friluftslivet også tilbyr løsninger på deres utfordringer. En samarbeidspartner kunne være helsevesenet der et ubeskrivelig stort antall millioner av kroner brukes til å reparere helseproblemer som kunne vært unngått. Man driver ikke friluftsliv som helsetiltak, men når man driver friluftsliv får man både fysisk og psykisk helse "på kjøpet". Det er ikke vanskelig å se omrisset av en samarbeidsallianse der helsevesenets motiv rett og slett er en føre-var orientert strategi.

Tilsvarende samarbeidsallianser er det mulig å tenke seg i retning av Forsvaret. Deres problem er at rekrutter må sendes hjem siden de ikke orker å bære ryggsekk på utmarsj. Det er nesten slik at en må dra på smilebåndet over at forsvarsevnen svekkes ved at soldatene mangler fysisk kraft til å ta seg fram i terrenget med oppakning. Friluftsliv kan være en felles strategi hvor forsvaret bidrar med resurser for langsiktig felles mål.

En helt annerledes strategisk respons til de utfordringer friluftslivets organisasjoner står overfor er en mer bevisst satsing på jenter og kvinner. Vi har data som antyder at 7 av 10 førstegangsvandrere i fjellet er kvinner. Det er en tilleggsindikasjon på at det er kjønnsbetingede forskjeller på miljøengasjement og opplevelsesglede. Dersom teorien er riktig, vil det være enklere å motivere kvinner til friluftsliv med målrettede kampanjer, og dersom man med mindre ressursinnsats får flere kvinner til fjells, vil mennene automatisk og uten ekstra kostnader for organisasjonene følge etter.

Friluftslivets utfordring vil være å "selge" verdier heller enn tjenester. Dersom dette kan gjøres riktig er potensialet betydelig. I verdimessige sammenhenger er det uhyre vesentlig at friluftslivsorganisasjonene kan spille sammen med lokalsamfunnene i Lokal Agenda 21 prosessen. Dette er en uhyre viktig prosess med siktemål bærekraftig utvikling. Siden friluftslivet representerer en aktivitet med praktisk talt alle kvaliteter i dette begrepet, må samarbeidsarenaen ligge åpen. Dette er kanskje den aller største utfordringen, nemlig å

utvikle lokal kapasitet til å delta og påta seg ansvar. LA-21 prosessen er også en åpenbar anledning til å beskytte nærområdene og utvikle nærområdene for friluftslivformål.

Det er innlysende at friluftslivsorganisasjonene som alle andre organisasjoner hele tiden står overfor dilemmaer og politiske valg. Dersom man ønsker hele folket ut på tur må man være seg bevisst at tilrettelegging i stor skala også kan bety belastningspress på en sårbar natur. For øyeblikket synes ikke overbelastning å være problemet, og dersom overbelastning skulle dukke opp som problem, føler jeg ingen frykt for at vi ikke skal klare å håndtere det problemet.

La meg avslutningsvis referere et samarbeidsprosjekt der næringsorganisasjonene, myndighetene, natur- og friluftslivorganisasjonene har samarbeidet med mål å utvikle standarder for bærekraftig næringsvirksomhet. Jeg tenker på Levende Skog samarbeidet. Dette er et eksempel der både FL og FRIFO har hatt anledning og innflytelse til å sikre at friluftslivshensyn er ivaretatt når skogen hugges. Deltagelse i dette prosjektet har synliggjort friluftslivshensynene i skogen og understreket ansvaret for alle aktører som har skogen som arena. Som samarbeidsmodell er "Levende Skog" prosjektet banebrytende, og samspillet mellom vern av skog og bruk av skog meget instruktivt.

I alle deler av friluftslivet finner vi den fundamentale betydning av allemannsretten. Denne retten må beskyttes med nebb og klør som et viktig fundament, samtidig som vi alle i disse anstrengelsene må huske på at vi også har et allemannsansvar for å ikke misbruke allemannsretten.

Friluftsliv er mer enn en hobby, det er en livsstil.

Oslo/Bærum 08.06.98
Øystein Dahle